

KADIN AFETZEDELERE YÖNELİK SOSYAL KORUMA TEDBİRLERİNİN İNCELENMESİ: 6 ŞUBAT DEPREMLERİ ÖRNEĞİ

Emel İŞTAR IŞIKLI*

Öz

Sosyal politikada kadınlar, özellikle afetlerin çok yönlü etkileri (fiziksel, ekonomik vb.) karşısında korunması gereken dezavantajlı gruplardan biridir. Toplumsal refahı artırmak için cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınları güçlendirmek amacıyla sosyal koruma sistemlerinin kullanılması gerekmektedir. Bu çalışmada afetzede kadınlar için sosyal korumanın öneminin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda 6 Şubat depreminden etkilenen kadınlar için uygulanan sosyal koruma tedbirleri ele alınmaktadır. Çalışmada, deprem sonrası kadınlar için psiko-sosyal destek sağlandığı, hamilelerin sağlık kontrollerinin yapıldığı, sosyal marketler ile ihtiyaç malzemelerinin temin edildiği belirtilmektedir. Ayrıca, kadınların ekonomik gücünü tekrar kazanabilmeleri için iş atölyeleri kurulup ve eğitimler verildiği ifade edilmektedir. Toplumsal koruma sistemlerinde sürdürülebilirlik ve hak temelli yaklaşımların benimsenmesi kaçınılmazdır. Bu sistemlerin geliştirilmesi, yaşam boyu yoksulluk, eşitsizlik ve yoksunlukla mücadele edilmesi gereken dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının karşılanmasını içermelidir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadın, Afet, İklim Adaleti, Sosyal Koruma.

AN EXAMINATION OF SOCIAL PROTECTION MEASURES FOR WOMEN VICTIMS OF DISASTERS: THE CASE OF FEBRUARY 6TH EARTHQUAKES

Abstract

In social policy, women constitute one of the disadvantaged groups that need to be particularly protected, especially in the face of multifaceted impacts of disasters (physical, economic, etc.). In order to increase social welfare, social protection systems should be used to promote gender equality and empower women. This study aims to reveal the importance of social protection for women victims of disasters. In this context, social protection measures implemented for women affected by the February 6 earthquake are discussed. In the study, it is stated that psycho-social support was provided for women after the earthquake, health checks were made for pregnant women, and their needs and requirements were provided through social markets. In addition, workshops were established and trainings were provided for women to regain their economic power. It is inevitable to adopt sustainability and rights-based approaches in social protection systems. The development of these systems should include meeting the needs of disadvantaged groups who need to combat lifelong poverty, inequality and deprivation.

Keywords: Gender Equality, Woman, Disaster, Climate Justice, Social Protection.

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü, emelistar@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3439-0871.

Giriş

Sosyal politikalar, toplumun genel refahını artırmayı hedefler ve özellikle kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar gibi dezavantajlı grupların eşit imkânlarla erişimini sağlamak için koruyucu tedbirler uygular. Bu politikalar, devletin belirli prensipleri, yasal düzenlemeleri, kurumsal yapıları ve somut faaliyetleri aracılığıyla nüfusun refahını ve yaşam koşullarını iyileştirmeyi amaçlar. Sosyal politikanın önemli bir bileşeni, fiziksel altyapı, kamu hizmetleri, sağlık, eğitim ve işgücü piyasasına müdahale gibi sosyal hizmetlerin sunulmasını içerir. Sosyal koruma sistemleri ise, bir toplumun vatandaşlarının yaşam standartlarını güvence altına almak için çeşitli yolları uygular. Bu sistemler, gelir dalgalanmalarını önler ve dolayısıyla gelir güvensizliği veya yoksulluk risklerini azaltarak toplumun dayanıklılığını artırır. Ayrıca, olumsuz durumları hafifletir ve bu durumlarla başa çıkılmasına yardımcı olur (Antonopoulos ve Kim, 2011: 70-71).

Sosyal koruma sistemleri, refah devleti paradigmaları çerçevesinde tasarlanmış ve bireyleri ekonomik, sosyal ve mesleki risklere karşı koruma hedefiyle oluşturulmuş kurumsal yapılanmaların bir ürünüdür. Bu sistemler, bireylerin geleceğini teminat altına almayı amaçlayan geniş kapsamlı bir çerçevede çeşitli haklar sunarlar. Dünya genelinde birçok ülkede kısmen ya da tamamen uygulanan bu sistemler, esas hedef açısından benzerlikler taşımalarına rağmen, her bir ülkenin kendi özel ihtiyaçlarına ve koşullarına uygun olarak çeşitlilik gösterebilirler (SGK, 2021)

Sosyal koruma sistemleri, toplumsal olarak dezavantajlı grupların yaşam standartlarını güvence altına almayı amaçlarken, aynı zamanda iklim adaletsizliği gibi küresel sorunlarla etkili bir şekilde başa çıkmada da kritik bir rol oynamaktadır. İklim adaleti "*iklim değişikliğinin insanların üzerinde farklı, dengesiz ve orantısız etkileri olduğunu dikkate almak ve bu durumdan kaynaklanan adaletsizlikleri adil ve eşitlikçi yollarla düzeltmek*" anlamına gelmektedir (Sultana, 2021:118). Newell ve arkadaşları (2021), iklim adaletinin dört boyutunu tanımlamaktadır. Prosedürel adalet, karar alma süreçlerinin adil ve kapsayıcı olmasını gerektirirken, dağıtım adaleti iklim değişikliğinin maliyetlerinin ve yararlarının adil bir şekilde paylaşılmasını ifade eder. Tanıma boyutu, gruplar arasındaki farklılıkların tanınmasını ve eşit hakların korunmasını savunur. Nesiller arası adalet ise, gelecekteki nesilleri koruma ve zarar verenleri sorumlu tutma ilkesine odaklanır (Lefstad ve Paavola, 2023). Özellikle iklim riskinden en çok etkilenen ülkelerde sosyal koruma sistemlerini güçlendirmek, iklim adaletine bir katkıdır. Sosyal koruma, bireylerin maruziyetlerini ve kırılganlıklarını azaltarak iklim değişikliğinin sonuçlarını daha iyi tahmin etmelerine ve bu sonuçları hafifletmelerine yardımcı olmaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı üzerinde durulmuş, afet ve toplumsal cinsiyet ilişkisine yer

verilmiştir. İkinci bölümde kadınlar için sosyal korumanın öneminden bahsedilmiştir. Son bölümde ise 6 Şubat 2023 depreminden etkilenen afetzede kadınlara yönelik sosyal koruma tedbirleri ele alınmıştır.

1. Kadınlar ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten ayrılan ve toplumsal ve kültürel faktörlerin belirlediği cinsiyeti tanımlayan bir kavramdır. Bireylerin toplumsal rollerini ve sorumluluklarını belirleyen, toplumsal beklentiler ve normlar çerçevesinde kadın ve erkek olmanın edinilen özelliklerine işaret eder. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin toplum içindeki konumlarını, sosyal rollerini ve beklenen davranışlarını belirleyen kültürel yapıları yansıtır. Toplumun her cinsiyetten bireyden beklediği davranış kalıpları ve rolleri, toplumsal cinsiyet olarak ifade edilir (Bhasin, 2003).

Kadın ve erkeklerin davranışları, düşünce yapıları, haklarının belirlenmesi ve güç dengeleri, doğuştan gelen biyolojik farklılıkların yanı sıra politik ve sosyal yapılar ile kültürel çevrenin etkisiyle şekillenmektedir. Bu etmenler, toplumdaki rollerin ve güç ilişkilerinin nasıl tanımlandığını belirlemektedir (Günay ve Bener, 2011; Powell ve Greenhouse, 2010; Üner, 2008; Akın ve Demirel, 2003). Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkekler arasında eşit haklar, sorumluluklar ve fırsatlar sağlanmasını ifade etmektedir. Bu kavramın temelinde, kadınlarla erkeklerin aynı olması değil, özellikle biyolojik farklılıklarının tanınması ve her iki cinsin ihtiyaçlarının ve önceliklerinin eşit şekilde gözetilmesi yatar. Ancak kültürel yapılar toplumsal ayrışmalar cinsiyet ayrımcılığına yol açarak kadınları özellikle afetlerde daha savunmasız bırakmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, insan haklarının sağlanması için bir ön koşul olarak kabul edilir ve her iki cinsiyetin toplumsal kaynaklara eşit erişimini ve bu kaynaklardan eşit şekilde yararlanmasını hedefler. Kadın ve erkek rolleri arasındaki eşitsizlik sorunu genellikle kültürel etkenlerden kaynaklanmaktadır. Nitekim, özellikle az gelişmiş toplumlarda, kadınlara yöneltilen stereotipler ve erkeğin üstün görülmesi, ona daha fazla değer verilmesi gibi normlar, ayrımcılığın ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu durum, erkeklere daha fazla özgürlük tanınırken kadınların hareket alanının kısıtlanması ve söz haklarının ellerinden alınması şeklinde kendini gösterebilir. Özellikle ataerkil aile yapısının etkili olduğu Türkiye gibi toplumlarda, kadınlar verdikleri kararlarda zaman zaman baskı altında hissedebilirler (Kahraman vd., 2014).

UNICEF (2023) araştırmasına göre, küçük yaşlardaki kız çocukları, evlerinde, topluluklarında, eğitim materyallerinde, medyada ve aile ortamlarında cinsiyet eşitsizliği ile sık sık karşılaşmaktadır. Birçok kız çocuğu, eğitimlerine devam etme konusunda erkeklerden daha az destek alabilmektedir. 15 ila 19 yaş arasındaki her dört kız çocuğundan yaklaşık biri, ne çalışma ne de eğitimle meşguldür, bu oran ise erkek çocuklarında daha düşüktür. Dünya genelinde, 15 ila 19 yaş arasındaki her 20 kız çocuğundan

biri (yaklaşık 13 milyon kişi), zorla cinsel ilişkiye maruz kalmaktadır. Ergen kızlar hatta çocuk yaşta kiler bile barış ve savaş zamanlarında cinsel şiddet riskiyle en yüksek seviyede karşı karşıyadır. Her ne kadar uluslararası düzeyde insan hakları ihlali olarak kabul edilse de, dünya çapında milyonlarca kız çocuğu hala çocuk yaşta evliliklere ve kadın sünnetine maruz kalmaktadır. Son 25 yılda dünya genelinde kız çocuklarının durumunda bazı iyileşmeler kaydedilmiştir. 1995 yılında kız çocuklarının doğumda beklenen yaşam süresi 67,5 iken, 2020'de 75,2'ye yükselmiştir. İlkokula gitmeyen kız çocuklarının sayısı 1995'te 65 milyon iken, 2020'de 32 milyona düşmüştür. 15-24 yaş arası genç kadınların okuryazarlık oranı %80'den %90'a yükselmiştir. 18 yaşından önce evli veya birlikteliği olan 20-24 yaş arası kadın gençlerin oranı %25'ten %20'ye gerilemiştir. Ancak, ayrımcılık ve sınırlayıcı stereotipler hala yaygındır. Teknolojik değişim ve insani krizler, kızları yeni zorluklarla karşı karşıya getirirken, eski sorunlar (şiddet, kurumsallaşmış önyargılar, eğitim ve yaşam fırsatlarının kısıtlanması) devam etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için kültürel normların değişmesi gerekmektedir ve bu amaca yönelik bilinçlendirme kampanyaları ve eğitim girişimleri düzenlenmelidir. Bu bağlamda, eşitsizliğin giderilmesine yönelik eğitim programları ve stratejiler geliştirilmeli ve toplumun her kesimine ulaştırılmalıdır. Kadınlara saygı gösterilmesi ve eşit haklar ile fırsatların sağlanması öncelikli olmalıdır. Özellikle kadınların eğitim seviyelerinin artırılması ve eğitime erişimlerinin desteklenmesi gerekmektedir, çünkü eğitilmiş kadınlar genellikle kız çocuklarının da eğitim almalarını teşvik ederler. Kız çocuklarının eğitime destek vermek için projeler ve burs imkanları sunulmalıdır ve ayrıca kız çocuklarını eğitime teşvik eden programlar ve rehberlik hizmetleri önem taşımaktadır. Aile büyüklerinin çocuklarını okula göndermeme nedenlerinin anlaşılması ve bu sorunlara çözüm bulunması gerekmektedir. Bu çabalar, tüm bireylere eşit haklar ve fırsatlar sunarak hem kişisel hem de toplumsal gelişimi teşvik etmektedir (Başerer-Berber, 2021: 1221).

Kadınların eğitim olanaklarına erişimini artırmak ve cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalığı geliştirmek için eğitim ve bilinçlendirme programları geliştirilmelidir. Bu programlar, kadınların hukuki haklarını öğrenmelerine odaklanmalıdır. Eğitim sistemi, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularını içeren hukuki okuryazarlık programlarını müfredatlara dahil etmelidir, bu da tüm eğitim seviyelerini kapsamalıdır. Bu tür programlar, özellikle kadınların adalete erişiminin önemini vurgulayarak yapılandırılmalıdır. Ayrıca, kadın ve kız çocuklarının haklarına ilişkin farkındalığı artırarak, bu hakların uygulanmasına yönelik araçları anlamalarına katkı sağlamalıdır (Uygur ve Skinnider, 2022: 11).

1.1. Afetler ve Toplumsal Cinsiyet

Afet ve toplumsal cinsiyet konusunu ele alan birçok araştırmada (İlgın ve Karagül, 2022; Ünür, 2021; Enarson ve Meyreles, 2004; Neumayer ve Plümper, 2007; Ariyabandu,2006) dezavantajlı grupların afet sırası ve sonrası durumlarda toplumun diğer kesimlerine nazaran daha çok zorlandıkları tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet odaklı afet çalışmaları, ilk olarak 1995 yılında Pekin'de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda önemle vurgulanmıştır. Bu çalışmalar, afetlerin neden olduğu çeşitli sorunların kadınları gelir getirici faaliyetlerden uzaklaştırırken aynı zamanda ücretsiz iş yüklerini artırdığını belirtmektedir. Ayrıca, hem kırsal hem de kentsel bölgelerde çevresel bozulmanın, özellikle kız çocukları ve her yaş grubundaki kadınlar başta olmak üzere nüfusun yaşam standartlarını, refahını ve sağlığını olumsuz etkilediği vurgulanmaktadır. Bu konferansta, doğal afetlerin kadınlar üzerindeki farklı etkilerinin daha ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. 2000 yılında Pekin'de kabul edilen Pekin+5 Bildirgesi, Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nın izinden giderek toplumsal cinsiyet boyutunun afet risk yönetim sürecine entegre edilmesinin önemini vurgulamıştır. Bildirge, kadınların tam eşitliklerine ulaşmalarını engelleyen faktörler arasında çevresel afetlere de atıfta bulunmaktadır. Ayrıca, yoksulluğun nedenlerinden biri olarak afetlere dikkat çekilmiş olup, ekonomik durgunluk ve geçim kaynaklarının kaybı ile afetlerin ve çatışmaların yoksulluğu artırabileceği vurgulanmıştır (Beşpınar ve Beşpınar, 2023: 474-475).

Pekin+5 Bildirgesi, mülteci, yerinden edilmiş, göçmen ve işçi göçmen kadınlar gibi çeşitli kadın gruplarının karşılaştığı ek engellere dikkat çekmektedir. Çevresel afetler, ciddi ve bulaşıcı hastalıklar ile şiddet gibi faktörler, kadınların yaşadığı zorlukları daha da derinleştirmektedir. Bildirgede, bu sorunların tüm ülkelerde farklı biçimlerde kendini gösterdiği, gelişmekte olan ülkelerde kitlesel yoksulluk ve gelişmiş ülkelerde refah içindeki yoksulluk cepleri olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir. Ekonomik durgunluklar, doğadan kaynaklanan afetler ve çatışmalar, yoksulluğu artırırken, düşük ücretli işçiler ve aile destek sistemlerinin dışında kalan kişiler daha derin yoksulluk yaşamaktadır. İklim değişikliklerine büyük ölçüde bağlı meteorolojik kaynaklı kasırgalar, tayfunlar ve diğer doğal afetler ile insan kaynaklı şiddet ve savaşlar, çevresel bozulmalara katkıda bulunmakta ve toplulukları, özellikle kadınları, geçim kaynaklarından mahrum bırakmaktadır. Kentsel ve kırsal bölgeler ile dağlık alanlarda çevresel bozulma, toplum sağlığı ve yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve bu etkiler kız çocukları ve kadınlar üzerinde daha belirgin hissedilmektedir. Pekin+5 Bildirgesi, kadınların, özellikle kırsal ve yerli kadınların, gıda toplama, toprak koruma ve diğer çevresel alanlardaki rollerinin araştırılmasını ve desteklenmesini önermekte, ayrıca afet yönetimi stratejilerinde cinsiyet perspektifinin önemini vurgulamaktadır. Kadınların

afetler karşısında genellikle daha fazla sorumluluk taşıdığı ve bu durumun afet stratejilerine dahil edilmesi gerektiği belirtilmektedir (UN,1995).

Afetlere toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden yaklaşan uluslararası düzenlemeler arasında, Japonya'nın Sendai kentinde 14-18 Mart 2015 tarihlerinde düzenlenen 3. BM Dünya Konferansı'nın sonucu olan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi (2015-2030) öne çıkmaktadır. Çerçeve, afetlerin insan yaşamı ve toplumlar üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Burada, son on yılda 700 binden fazla kişinin hayatını kaybettiği, 1.4 milyon kişinin yaralandığı ve yaklaşık 23 milyon kişinin evsiz kaldığı vurgulanmaktadır. Afetlerden etkilenen toplam insan sayısının 1.5 milyarı geçtiği, kadınlar, çocuklar ve savunmasız durumdaki kişilerin orantısız bir şekilde etkilendiği belirtilmiştir. Ayrıca, ekonomik kayıpların 1.3 trilyon doları aştığı ve 2008-2012 yılları arasında 144 milyon kişinin afetler nedeniyle yerinden edildiği ifade edilmiştir. Çerçeve, afet risk azaltma stratejilerinin çok tehlikeli ve çok sektörel, kapsayıcı ve erişilebilir olması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi ilgili paydaşların politika ve planlama süreçlerine dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kadınların ve engelli bireylerin liderlik rolünün teşvik edilmesi ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı olan afet risk azaltma politikalarının geliştirilmesi, toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesinin, afet sonrası iyileşme ve yeniden inşa süreçlerine kadınların aktif katılımının önemini vurgulamakta olduğu söylenebilmektedir (UN, 2015).

Bu çerçeve, 2005 yılında başlatılan Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nda öngörülen afet risk yönetimi yaklaşımının daha ileri bir evrimi niteliğindedir. Hyogo Eylem Planı'nda, kadınlar ve kırılgan grupların uygun eğitim ve öğretim fırsatlarına erişimini sağlamanın yanı sıra, toplumsal cinsiyet ve kültürel duyarlılık eğitiminin afet risk azaltma eğitim ve öğretiminin temel bileşenlerinden biri olarak teşvik edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Çerçevede ayrıca kadınları afetlere hazırlık konusunda güçlendirmek ve afet sonrası geçimlerinin sağlanması için çeşitli önlemlerin alınması önerilmektedir.

Ayrıca, afet sonrası yeniden inşa süreçlerinde toplumsal cinsiyet konusunda eşitlikçi yaklaşımlar benimsenmesi tavsiye olunmaktadır (UNISDR, 2015). Mayıs 2023'te Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi (UNWOMEN) tarafından hazırlanan inceleme raporuna göre, kadınların erkeklere kıyasla sosyo-ekonomik açıdan daha dezavantajlı olduğu genel bir eğilim göstermektedir. Ancak, afetler ve iklim kaynaklı sosyo-ekonomik değişimlerin bu eşitsizlikleri derinleştirdiği belirtilmektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2023: 477).

Afetlerde kadınların erkeklerden daha fazla zarar gördüğünü araştırmalar ortaya koymaktadır. Bu zararların başında ölümler gelmektedir. Birçok

araştırma afetlerde kadınların ölüm oranlarının erkeklerden daha fazla olduğunu göstermektedir (Yalçın, 2020; Neumayer ve Plümper, 2007; Chew ve Ramdas, 2005; MacDonald, 2005). Afetlere bağlı kadın ölüm oranlarının yüksek olmasının temel nedenlerinden biri, kadın ve erkeklere atfedilen toplumsal cinsiyet rolleridir. Başka bir deyişle, afetlerdeki ölümler, insan yapımı eşitsizliklerin ve ataerkil süreçlerin bir uzantısı olarak doğal olmaktan ziyade ortaya çıkmaktadır. Afetler temel ihtiyaçlarını karşılayamama, barınamama, yoksulluk ve işsiz kalma gibi sosyo-ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir (Yaman ve Akyurt, 2013; Erkan, Güner ve Demeter, 2007; Şahin ve Sipahioğlu, 2002). Bu sorunlar devamında insan psikolojisini de etkiler hale gelmektedir. Bu durum kadınları normal hayata geçiş sürecinde oldukça yıpratmaktadır. Kadınların afetlerden gördüğü zararın temel nedeni toplumsal cinsiyet eşitsizliği olup bilhassa az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir (Ünür, 2021). Toplumsal cinsiyet rolleri, kadını yaşlı ve çocuk bakımından sorumlu tutmaktadır. Özellikle afet esnasında kadınlar baktıkları kimseler için canlarını tehlikeye atabilmektedir (Neumayer ve Plümper, 2007; MacDonald, 2005; Schwoebel ve Menon, 2004). Diğer taraftan, afet durumlarında, erkek çocuklarını soyun devamı olarak gören toplumlar, genellikle erkek çocuklarının hayatını kurtarmaya öncelik vermektedir ve bu eğilim afet sonrasında da devam etmektedir. Kıtık veya kuraklık gibi beslenme eksikliğinin yaşandığı durumlarda, bu toplumlar genellikle erkek çocuklarının yeterli beslenmesine öncelik verirken, kız çocuklarının beslenme ihtiyaçlarına daha az önem atfederler (Ünür, 2021; Neumayer ve Plümper, 2007).

Kadınların afetlerden zarar görme nedenlerinin önemli bir kısmı fizyolojik özellikleridir. Bilhassa hamile kadınlar afet esnasında kısıtlı hareket edebildikleri için kolayca kendilerini koruyamamaktadır. Diğer yandan düşük, erken doğum, anne veya bebek ölümleri yaşanabilmektedir (Neumayer ve Plümper, 2007; Chew ve Ramdas, 2005). Afet esnasında yaşanan hijyen sorunları da kadın sağlığını tehdit edebilmektedir. Bu durum bulaşıcı hastalıklara yakalanma konusunda kadınları daha meyilli yapmaktadır (Garenne, 1995; Demirgöz Bal, 2016). Pakistan'da Haziran-Ağustos 2022 döneminde sel felaketinden etkilenen kadınlarla yapılan bir araştırmada afetin ardından tüm bölgelerde büyük bir hazırlıksızlık yaşandığı tespit edilmiştir. Burada sağlık hizmetlerine erişimin, sağlık iş gücünün yerinden edilmesi ve malzeme kıtlığı nedeniyle zorlaştığı ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan afetzede kadınlar, sel yardım hizmetlerinden memnuniyetsizliklerini belirtmiş, yoksullaştıklarını ve hatta hayır kurumlarına bağımlı hale geldiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca, araştırmada kadınlar üreme sağlığı hizmetlerine erişemediklerini ve eğitim aksaklıkları yaşadıklarını belirtmişlerdir (Ashraf vd., 2024).

Eğitim alma konusundaki eşitsizlikler nedeniyle kadınların afetten daha çok zarar gördüğü söylenebilir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği yoğun olan

yerlerde kadınların hayat kurtarıcı bilgilerden (ilk yardım bilgisi gibi) mahrum bırakılması, yüzme bilmemesi, kendini güçlendirici spor etkinliklerine devam edememesi söz konusu olabilmektedir. Bu durum bireyin afet esnasında kaçışını engellemekte, sel gibi afetler sonrası boğulmasına sebebiyet vermektedir. Kadınların güç ve statüden yoksun olmaları sonucunda, yardım malzemelerine yeterince erişim sağlayamamaları ve erişebildikleri malzemeleri çocukları ve evdeki yaşlılarla paylaşmaları gibi nedenlerden dolayı, su, gıda ve hijyen malzemelerine yeterince erişememe sorunu yaşadıkları gözlemlenmektedir (Ünür, 2021; Yalçın, 2020).

Kadınların afet zamanlarında hayati tehlike yaşamasının bir nedeni, şiddet ve tecavüz olaylarıdır. Afetzedelerin barındırıldığı çadır kentlerde, çadırların sınırlı alanı ve yoğun nüfusun bir arada yaşamak zorunda olması, yazlık çadırların yan yana konumlandırılması durumunda, ışığın yakılmasıyla iç mekânın görünür hale gelmesi, kadınların mahremiyetinin tehlikeye girmesine neden olmaktadır. Ayrıca, afetle artan stres, travma, alkol kullanımı, hukuk ve sosyal düzenin çöküşü gibi etkenler ile çadır kentlerdeki yaşam koşulları, kadınların fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma riskini artırmaktadır, hatta toplu tecavüz vakalarına yol açabilmektedir (Ayla ve Caniklioğlu, 2016; MacDonald, 2015; Chew ve Ramdas, 2005).

Kıyı bölgelerinde yaşayan kadınlar, afet durumlarında daha fazla etkilenme riski taşımaktadır. Örneğin, kıyı yerleşimlerinde yaşayan ve afet sırasında dışarı çıkma imkanı bulamayan kadınlar, boğulma gibi ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Oxfam International'ın 2004 yılında gerçekleştirdiği araştırmaya göre, Endonezya, Hindistan ve Sri Lanka'daki kadınlar, tsunami sırasında afet uyarılarından haberdar olamamış, çocuklarını ve yaşlı aile bireylerini evde bırakmak zorunda kalmış ve yüzme, ağaca tırmanma veya hızlı koşma gibi fiziksel becerilere sahip olmadıkları için boğulmuşlardır. Bu nedenlerle, afet anında kaçma şansı bulamadıkları için ölüm oranları daha yüksek olmuştur. Öyle ki, tsunami tarafından etkilenen bölgelerde, erkeklere kıyasla dört kat daha fazla kadının hayatını kaybettiği tespit edilmiştir (MacDonald, 2005).

Afetlerin toplumsal cinsiyete dayalı etkileri, kültürel normlar ve geleneksel rollerin bu tür olaylarda nasıl belirleyici olabileceğini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, afetler sırasında erkekler ve kadınlar arasındaki kültürel farklılıklar, orantısız ölüm oranlarına neden olmuştur. Örneğin, Endonezya'nın Aceh bölgesinde 2004 yılında meydana gelen tsunamide ölüm nedenlerinin arasında, kadınlar ve erkekler arasındaki geleneksel rol farklılıkları bulunmaktadır. Bu bölgede kadınlar genellikle ev işlerini yürütürken, erkekler dışarıda çalışmaktadır. Tsunami, pazar sabahı meydana gelmiş olup, bu zaman diliminde birçok kadın evde bulunurken, erkekler deniz kıyısında veya iş yerlerinde olduklarından, kadınlar afetten daha fazla etkilenmiştir. Hindistan'da da benzer bir durum gözlemlenmiştir. Kadınlar, balıkçılık faaliyetlerinde önemli bir rol oynamaktadır ve tsunamiye

balıkçıların avlarını kıyıya getirmelerini beklemeleri sırasında yakalanmışlardır. Bu toplumsal rol dağılımı, kadınların afet sırasında daha yüksek risk altında olmalarına neden olmuştur. Sri Lanka'nın Batticaloa Bölgesi'nde ise tsunami, doğu kıyısındaki kadınların genellikle denizde banyo yaptığı bir zamanda gerçekleşmiştir. Bu durum, kıyıda bulunan kadınların tsunamiye karşı savunmasızlıklarını artırmış ve ölüm oranlarını önemli ölçüde etkilemiştir (Oxfam, 2005; MacDonald, 2005).

İnsani krizler sırasında çocuk evliliklerinin arttığı, özellikle yerinden edilmiş nüfuslar arasında çocuk evlilik oranlarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir (UNFPA, 2020; Lemmon, 2014; Islam, Khan ve Rahman, 2021). Endonezya'da yapılan bir araştırmada insani kriz dönemlerinde, özellikle doğal afetlerin ardından, çocuk evliliklerinin artış gösterdiği ortaya konulmaktadır. Çalışmada, doğal afetlerin kız çocuklarının çocuk yaşta evlendirilme olasılığını pozitif bir şekilde etkilediğini gösterilmiştir. Bu durum, doğal afetlerin yarattığı ekonomik ve sosyal zorluklarla başa çıkma stratejisi olarak çocuk evliliğinin bir seçenek olarak görülebileceğini işaret etmektedir. Diğer yandan, afetlere karşı yapılan hazırlık ve önlemlerin ise bu afetlerin yıkıcı etkilerini azaltarak çocuk evliliği ihtiyacını da azalttığı tespit edilmiştir (Kumala Dewi ve Dartanto, 2019). Çevresel krizler genellikle ailelerin ya afet öncesi ya da sonrasında göç etmelerine neden olmakta ve bu durum çocuk evliliği kararlarını etkileyebilmektedir. Bangladeş'te yapılan bir çalışmada, çevresel değişiklikler nedeniyle yerinden edilmiş kırsal nüfus için devlet tarafından sağlanan düşük maliyetli evler olan "abasan konutlarında" yaşayan kız çocuklarının, normal konutlarda yaşayanlara göre çocuk evliliğine iki kat daha yatkın olduğu tespit edilmiştir (Ainul ve Amin, 2015). Doğal afetler sırasında yaşanan güvenlik endişelerinin, aileleri çocuklarını korumak amacıyla erken evliliklere yönlendirdiği söylenebilmektedir. Aileler çocuklarını, çevresel afet riski yüksek bölgelerden uzaklaştırmak için bu evlilikleri tercih edebilmektedir. Bir araştırmada (Ahmed vd, 2019) görüşülen anne, sel sırasında kızının yaşadığı güvenlik riskleri nedeniyle kızını 15 yaşındayken evlendirdiğini belirtmiştir.

Erken evliliklerin gerekçeleri arasında, doğal afetlerin ardından ardından cinsel şiddet veya bu tür şiddet tehditlerinin ortaya çıkması gösterilebilmektedir (Alston vd., 2014; Ahmed vd, 2019). Afetler sırasında kullanılan barınaklar genellikle güvensiz olup, mahremiyet eksikliği yaşanabilir ve şiddet olaylarını raporlama sistemleri yetersiz olabilir (Swarup vd., 2011). Bu durum, ailelerin sadece çocuklarının cinsel şiddet mağduru olma riskinden endişe duymalarına neden olmakla kalmaz, aynı zamanda bu tür şiddetin ailelerin 'onurunu' tehlikeye atabileceği korkusunu da beraberinde getirir (Spencer, 2015; Ahmed vd., 2019). Bu nedenle, çocuk evliliği, hem çocukları hem de ailenin itibarını cinsel şiddetten koruma aracı olarak görülmektedir. Bu örnekler, afetlerin toplumsal cinsiyet farklılıklarını nasıl derinleştirebileceğini ve kültürel normların afet riskleri üzerindeki

etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, afet yönetimi ve iyileştirme süreçlerinde toplumsal cinsiyet faktörlerinin dikkate alınması, risklerin azaltılması ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

2. Kadınlar için Sosyal Korumanın Önemi

Sosyal koruma, beklenmedik durumlarda insanları veya hane halklarını gelir yetersizliğinden veya yoksulluktan korumak için kullanılan bir politika aracı olarak tanımlanabilir. II. Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş ekonomilerde oluşturulan ve yaygınlaştırılan sosyal koruma sistemleri genellikle istihdam ilişkilerine dayanmakta ve mali katkılarla desteklenmektedir. Bu sistemler, vatandaşların kırılmalardan korunarak refahlarını ve güvenliklerini artırmayı hedefler. Aynı zamanda, sosyal koruma, temel ihtiyaçları karşılayarak insanların hayatta kalmasını sağlamanın yanı sıra bireylerin ve toplumların yaşam kalitesini artırmada da önemli bir rol oynar (Şenkal, 2021:15).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle kadınların sosyal koruma sistemlerine daha fazla ihtiyacının olduğunu söylemek mümkündür. Etkin bir şekilde tasarlanmış ve uygulanmış sosyal koruma politikaları, kadınların ve kız çocuklarının hayat döngüsü geçişlerinde karşılaştıkları özel zorluklarla baş etmelerine yardımcı olabilir. Kız çocukları, erkek kardeşlerine nazaran daha küçük yaşlarda ev işlerine daha fazla katkı sağlamakta ve eğitimde başarılı olsalar bile okula devam etme konusunda engellerle karşılaşmaktadırlar. Ayrıca, ergenlik dönemindeki kız çocukları, erken yaşta evlenme ve hamilelik riskiyle karşı karşıya kalabilirler. Yetişkin kadınlar ise güvencesiz ve kayıt dışı işlerde çalışma, ücretsiz bakım sorumluluğunu daha fazla üstlenme ve ücretli işlerde eşitsizlikle karşılaşma gibi risklere maruz kalmaktadır. Bu riskler, kadınların yaşlılık döneminde daha da artmakta olup, çeşitli sosyal yardım ve hizmetlerin sunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Toplumsal koruma sistemlerinde sürdürülebilirlik ve hak temelli yaklaşımların benimsenmesi kaçınılmazdır. Bu sistemlerin geliştirilmesi, yaşam boyu yoksulluk, eşitsizlik ve yoksunlukla mücadele edilmesi gereken dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının karşılanmasını içermelidir. Bu bağlamda, ulusal düzeyde uygun sosyal koruma sistemlerinin kapsamının genişletilmesi ve tüm bireyler için adil önlemlerin alınması için net bir vizyon belirlenmesi gerekmektedir. Sosyal koruma uygulamaları, kadınların ve kız çocuklarının sağlık, eğitim, işgücü piyasası, şiddet ve istismardan korunma gibi alanlarda karşılaşılabilecekleri sorunları azaltmaya yöneliktir. Bu kapsamda, eğitim, sağlık ve beslenme hizmetlerine erişimi artırarak toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önleme çabalarını destekler ve sağlık sigortası gibi hizmetlere erişimi kolaylaştırır. Aynı zamanda, kadınlara yönelik kaliteli bakım hizmetleri, geçim programları ve finansal katılım imkanları gibi destekler aracılığıyla ekonomik durumlarını güçlendirebilir.

Kadınlar, yaş, sosyal durum ve statülerine bağlı olarak özel sosyal koruma önlemlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Örneğin, çalışan kadınlar açısından iş hayatında karşılaşılabilecekleri ayrımcılık, işsizlik, annelik ve düşük ücret gibi risklere karşı önlemler alınması gerekmektedir. Bu riskler, kadınların yaşamları boyunca kazançlarının erkeklerinkinden daha düşük olmasına neden olabilmektedir. Yaşlı kadınlar için ise gelir güvencesi önemli bir konudur. Kadınların yaşlılık dönemlerinde gelir güvencesinin sağlanması birçok ülkede halen sorun teşkil etmektedir. Çoğu ülkede, kadınların emeklilik planlarına katkıda bulunma olasılığı erkeklere kıyasla daha düşüktür ve emekli maaşı alma olasılıkları da daha düşüktür. Küresel düzeyde, Hindistan hariç Dünya geneli alt-orta gelir seviyesindeki emeklilik yaşını geçmiş olup aylık alana erkek bireylerin oranı %58 olarak tespit edilmişken kadınlarda bu oran %41,6'dır (ILO, 2023).

Yetişkin kadınlar için sosyal koruma önlemleri, anneliği desteklemeyi ve yoksulluğun önlenmesini hedeflemelidir. Bu tedbirler, gelir güvencesi, anne sağlığı, doğum izni, emzirme düzenlemeleri, istihdamın korunması ve işe dönüş sonrası çocuk bakımı gibi konuları içermektedir. Bu alanda bazı ilerlemeler kaydedilmiş olmasına rağmen, hala birçok kadının yoksullaştığı veya hamilelik veya doğum sırasında ortaya çıkan sorunlarla mücadele ettiği tahmin edilmektedir. Sosyal koruma perspektifinden bakıldığında, annenin sağlık hizmetlerine ve gelir güvencesine doğumdan önceki ve sonraki kritik dönemlerde etkili erişim sağlanması gerekmektedir. Etkili annelik koruması, annelerin yaşam kalitesini artırmak, kadınların ve yeni doğanların sağlık ve beslenmelerini desteklemek ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmak için temel bir unsurdur. Ancak, dünya genelinde birçok kadın, anne bakımı, gelir güvencesi, doğum izni veya iş güvencesi gibi alanlarda yeterli düzeyde korumadan yararlanamamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sadece annelerin değil, babaların da çocuk bakımına teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ebeveyn izni politikaları, yarı zamanlı çalışma, esnek çalışma, uzaktan çalışma, hasta çocuklar için izinler ve uygun maliyetli kreş hizmetleri sağlanmalıdır. Anne ve baba arasındaki iş ve aile sorumluluklarının eşit şekilde paylaşılması için kapsamlı bir toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımı benimsenmelidir. Çocukların bakım ve yetiştirilmesi konusundaki sorumluluğun sadece ailelerin değil, aynı zamanda toplumun da paylaşılması gerektiği anlayışı giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu nedenle, çocukların sağlıklı bir şekilde büyütülmesi ve korunmasında, toplumun kolektif bir rol oynaması gerekmektedir (Karataş, 2008: 41).

Toplumsal cinsiyete duyarlı bir sosyal koruma sistemi oluşturabilmek için, özellikle yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan kadınların gelir elde etme süreçlerini kolaylaştırmaya yönelik çabalar gereklidir. Bu bağlamda, girişimcilik teşvikleriyle desteklenen kadınların iş birliği yapabilecekleri sosyal ağlarını güçlendirmelerini sağlamak amacıyla çalışmalar yapılabilir.

Aynı zamanda, çalışan ve gelir sahibi olan kadınların kariyerlerinde ilerlemelerine engel olan faktörlerin ortadan kaldırılması için politikalar geliştirilmeli ve böylece kamu, ekonomik, sosyal ve siyasi statülerinin iyileştirilmesi sağlanmalıdır. Kadınlarla erkekler arasında var olan ekonomik ve sosyal rollerdeki eşitsizlikler göz önüne alındığında, adil çalışma koşullarının ve eşit ücret prensiplerinin uygulanmasının önemi büyüktür. Ayrıca, küçük çocuğa sahip olan çalışan annelerin yoksulluk riskiyle karşılaşmaması için esnek çalışma düzenlemelerine erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Türkiye'de kadınlara yönelik sosyal koruma sistemlerinde bazı ilerlemeler kaydedilmesine rağmen, hala önemli eksiklikler bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek amacıyla sosyal koruma çabalarının artırılması gerekmektedir. Alınması gereken önlemler, kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel eşitlik fırsatlarını geliştirmeyi hedeflemelidir. Bu önlemler arasında cinsiyet temelli ücret eşitsizliğinin azaltılması, ebeveynlik izni ve kreş hizmetlerinin sağlanması, emeklilik politikalarının gözden geçirilmesi, eğitim programları, şiddetle mücadele, kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve toplumsal normların değişimi yer almaktadır. Bu çabalar, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmayı ve politika yapıcıların işbirliğini teşvik etmeyi amaçlamalıdır; ayrıca her ülkenin kendi bağlamına uygun uygulamalar geliştirmesi önemlidir.

3. 6 Şubat Depreminde Kadın Afetzedeler ve Sosyal Koruma Tedbirleri

Afetler zaten dezavantajlı konumda olan kadınlar için zorlayıcı olabilmektedir. Deprem, sadece maddi hasara ve fiziksel zarara neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda sağ kalanlar için çeşitli ciddi zorluklara yol açmaktadır. Bu doğal felaket özellikle yaşlılar, çocuklar ve engelliler gibi gruplar üzerinde derin etkilere sahiptir. Özellikle afet sonrası yaşanan travmalar, risk altındaki bu grupların yaşam koşullarını daha da zorlaştırmıştır. Depremın etkisi altında kalan dezavantajlı gruplar bilhassa acil yardım ve iyileştirme süreçlerinde oldukça savunmasızdır. Depremın neden olduğu fiziksel yıkım ve hasarın yanı sıra, bu gruplar için psikolojik travma ve duygusal zorluklar da ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, afet sonrası dönemde artan risklerle karşı karşıyadır. Çeşitli güvenlik ve sağlık sorunlarıyla mücadele etmek zorunda kalabilirler. Bu nedenle, afet sonrası sosyal koruma çabaları sırasında kadınların özel ihtiyaçlarının dikkate alınması ve onlara yönelik uygun destek ve hizmetlerin sağlanması son derece önemlidir. Kadınların yaşam kalitesinin korunması ve iyileştirilmesi, afet sonrası toplumun ve ailenin yeniden yapılanma sürecini doğrudan etkileyecektir.

Son yıllarda artan afetlerin sosyal ve ekonomik kayıplar üzerindeki etkileri de belirgin şekilde artmıştır. Bu eğilimin önlenmesi ve kayıpların minimize edilmesi amacıyla, kriz yönetimi anlayışından risk yönetimi

anlayışına geçiş yapılmıştır. Bu geçiş, afetlerin zararlarını en düşük seviyeye indirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, AFAD, Türkiye Afet Yönetim Stratejisi çerçevesinde Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) ve Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) gibi bileşenleri içeren bir yönetim anlayışı geliştirmiştir (Yılmaz ve Gülüm, 2024).

Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP), 8 Temmuz 2022 tarihinde 31890 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş bir ulusal plandır ve 2022 ile 2030 yıllarını kapsar. AFAD koordinasyonunda hazırlanan bu plan, ülke genelindeki her türlü afet için risk azaltma çalışmalarını gerçekleştirecek kamu kurumları, yerel yönetimler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve bireyleri kapsamaktadır. TARAP’ın temel hedefleri, afetlerin fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel ve psikolojik zararlarını önlemek veya etkilerini en aza indirmek; dayanıklı, güvenli ve sürdürülebilir yaşam alanları oluşturmak ve afet risk azaltma çalışmalarının prensiplerini belirlemektir. Plan, afet sonrası kitlesel göçlerin özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar üzerindeki etkilerine değinmiştir. Ancak, kadınların bu konudaki özel durumları ayrı bir şekilde ele alınmamıştır (AFAD, 2022a). Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), 15 Eylül 2022 tarihinde 31954 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Plan, afet ve acil durumlara müdahalede görev alacak afet gruplarının ve koordinasyon birimlerinin rollerini ve sorumluluklarını belirlemeyi amaçlamakta olup, afet öncesi, sırası ve sonrasındaki müdahale süreçlerinin temel ilkelerini tanımlamaktadır. TAMP, afetlerin ve ikincil afetlerin etki alanlarının geniş çaplı olabileceği durumları göz önünde bulundurarak, her il için destek iller planlaması yapmıştır. TAMP’ın uygulama yapısında, ulusal ve yerel düzeylerdeki koordinasyon mekanizmaları belirlenmiştir. Ulusal düzeyde, Afet ve Acil Durum Kurulu tarafından koordine edilen bu yapı, İçişleri Bakan’ının başkanlığında çeşitli bakanlıkların, AFAD’ın ve diğer ilgili kurum temsilcilerinin katılımıyla çalışır. Kurul toplantılarına gerektiğinde diğer kamu ve sivil toplum temsilcileri de çağrılabilir. Yerel düzeyde ise koordinasyon, İl ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu ile İl-İlçe AFAD Merkezleri tarafından sağlanmaktadır. Afet ve acil durumlarda, İl AFAD Merkezleri, çağrı ve talimat beklemeden hızlı bir şekilde toplanma yetkisine sahiptir. Ancak, TAMP, kadınlarla ilgili spesifik bir planlama içermemektedir (AFAD, 2022b). Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) taslağı, kadınlarla ilgili spesifik planlamalar ve iyileştirme sürecinin etkin yönetimini vurgulayan önemli unsurları içermektedir. Taslak, afet sonrası iyileştirme süreçlerinin etkinliğini artırmak için, bu süreçlerin önceden planlanmasının önemini belirtmektedir. Afet sonrasında meydana gelen hasar, kayıp ve zararın etkilerini en aza indirmek amacıyla detaylı bir iyileştirme çerçevesi sunan TASİP, afet öncesi hazırlıkların ve planlamaların yapılmasını teşvik etmektedir. Bu kapsamda, sosyal hizmetler altyapısının güçlendirilmesi gerektiği belirtilmekte ve kadın konuk evlerinin iyileştirilmesi gibi somut

adımlar öngörülmektedir. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri başlığı altında, engelli bireyler, çocuklar ve kadınlar gibi hassas gruplara yönelik riskler belirlenmiş ve bu gruplara yönelik özel çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca taslakta, sevgi evleri ve kadın sığınma evlerinde kalan kişilerin, afet ve acil durumlarda olası zarar görmelerinin önlenmesine yönelik tedbirler planlanmıştır (AFAD, 2023). Bu planlar, Türkiye'nin afet yönetim stratejisini güçlendirerek, risk azaltma, müdahale ve iyileştirme süreçlerinde daha kapsamlı ve etkili bir yaklaşım benimsemeyi amaçlamaktadır. Ancak, TARAP, TAMP ve TASİP'in toplumsal cinsiyet ekseninde gözden geçirilmesi gerekmektedir.

06 Şubat 2023 tarihinde, Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Adana, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa ve Elazığ illerini etkileyen, moment magnitüde (Mw) ölçeğine göre 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde iki deprem gerçekleşmiştir. Bu depremler, Türkiye genelinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Deprem etkisi altındaki bölgelerin kapsamını belirlemek ve gerekli önlemleri almak amacıyla, depremden etkilenen 11 ilde olağanüstü hal ilan edilmiştir. Olağanüstü hal ilanı, afet sonrası toplumun güvenliğini ve düzenini sağlamak, acil yardım ve iyileştirme faaliyetlerini koordine etmek ve zararları en aza indirmek amacıyla alınmıştır.

Depremin meydana gelmesiyle birlikte, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yetkilileri, risk altındaki grupların korunması ve desteklenmesi için hızla harekete geçmiştir. Sosyal çalışmacılar, psikologlar, sosyologlar, çocuk gelişim uzmanları, hemşireler gibi uzmanlar, depremin ilk anlarından itibaren sahada görev almış ve etkilenen vatandaşlara yönelik psikososyal destek sağlama görevini üstlenmişlerdir. Bu uzmanlar, afetzedelerle bir araya gelerek duygusal destek sağlamış, travma sonrası stresle başa çıkma stratejileri hakkında bilgi vermiş ve gerektiğinde uygun rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunmuşlardır. Ayrıca, risk altındaki bireylerin ihtiyaçlarını belirlemek ve uygun yardım ve destek hizmetlerine erişimlerini sağlamak amacıyla saha çalışmaları yürütmüşlerdir. ASHB'nin görevlileri, afetzedelerin duygusal iyilik hallerini, psikososyal ihtiyaçlarını ve toplumsal uyumlarını artırmak için etkili stratejiler geliştirmiş ve bu stratejileri uygulamışlardır. Bu çabaların amacı, afetin etkileriyle başa çıkmakta zorlanan bireylerin topluma yeniden entegrasyonunu desteklemek ve toplumsal dayanışma ve iyileşmeyi teşvik etmektir. Diğer taraftan sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin çalışmaları ile afetzedelere destek olunmuştur. Deprem yardımları sürecinde, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer gönüllülerin çabaları dikkat çekmiştir. Bu kuruluşlar ve gönüllüler, depremzedelere çeşitli alanlarda destek sağlamışlar, özellikle sıcak yemek temini konusunda önemli katkılar sunmuşlardır. Binlerce bireysel veya arkadaş grupları şeklinde deprem bölgesine gelerek gönüllü olarak yardım etmişlerdir. Maddi çıkar gözetmeksizin faaliyetlere katılan bu gönüllüler, büyük bir fedakarlık göstermiş ve depremzedelere moral ve motivasyon

sağlamışlardır. Gönüllüler, farklı eğitim seviyelerine, iş durumlarına ve sosyal statülere sahip olup, bu çeşitlilik de yardım faaliyetlerinin etkinliğini artırmıştır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) personeli, gönüllülerin koordinasyonunu sağlayarak yardım faaliyetlerine destek olmuş ve diğer ekiplerin yükünü azaltmıştır (Aydın, 2024: 253-254).

Afetler sonrasında yaşanan trajik olaylar, kadınların hayatlarını daha da olumsuz etkileyebilir. Özellikle afetlerde aile fertlerini kaybeden, eşlerini veya çocuklarını kaybeden ya da yalnız kalan kadınlar, acil destek ve korumaya ihtiyaç duyarlar. Afet sonrası dönemde, kadınların ruhsal sağlıklarının erkeklerden daha fazla etkilenebileceği gözlemlenebilir (Demirci ve Avcu: 2021). Risk grubu olarak tanımlanan kadınlar, genellikle afet sonrası koşullarda daha fazla savunmasız hale gelirler. Bu durum, kadınların afet sonrası yaşamda karşılaştıkları zorlukların artmasına neden olabilir. Özellikle ailelerini veya sevdiklerini kaybeden kadınlar, psikolojik travma ve kaygı gibi ruhsal sorunlarla mücadele etmek durumunda kalabilirler. Bu nedenle, afet sonrası dönemde kadınların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarına özel bir önem ve dikkat gösterilmesi gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) verilerine göre, Türkiye'deki deprem etkisi altındaki bölgelerde üreme çağındaki yaklaşık 4.1 milyon kadın bulunmaktadır. Bu kadınların içerisinde, tahmini olarak 226 bin kadının hamile olduğu tespit edilmiştir (UNFPA, 2023). Hamile kadınlar, afet durumlarında özellikle kritik bir konumda bulunmaktadır ve bu nedenle özel bir dikkat ve destek gerektirmektedir. Sağlık Bakanlığı, depremzedeler arasında hamile olan kadınlar ve onların yakınlarıyla ilgili bir çalışma başlatmıştır. Bu kapsamda, deprem bölgesinde kayıtlı olan hamile kadınlar ve aileleri telefonla aranarak, gebeliğin son aylarında olan kadınlar tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde, hamile ve yeni doğum yapmış kadınlara, kendi sağlıkları ve bebeklerinin sağlığı için tıbbi yardıma ihtiyaçlarının olup olmadığı sorulmuş ve sağlık kontrollerini aksatmamaları gerektiği vurgulanmıştır. İhtiyaç duyulması halinde, acil sağlık hizmetlerine ulaşabilmeleri için 112 ve ambulans desteği sağlanmıştır. Ayrıca, belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli tıbbi malzemeler ve hizmetler temin edilerek, kadınlara ulaştırılmıştır. Bu şekilde, hamile afetzedelere yönelik sağlık ihtiyaçlarının karşılanması ve sağlık hizmetlerine erişimin sağlanması amaçlanmıştır (TRT Haber, 2023).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çadır kentlerde özel sosyal market çadırları oluşturmuştur. Bu sosyal marketlerde, kadınlara ve bebeklere yönelik hijyen ve özel ihtiyaç malzemelerinin temin edilebileceği imkanlar sunulmuştur. Ayrıca, Afet Acil Sosyal Yardım (ASYA) depolarına gelen malzemeler, Gezici Sosyal Market turlarına yüklenmiş ve kırsal mahallelere ulaştırılmıştır. Bu malzemeler arasında gıda, ilaç, giyim, temizlik malzemeleri, tekstil ürünleri ve mutfak eşyaları gibi çeşitli ihtiyaç malzemeleri yer almaktadır.

Açılan sosyal marketler sayesinde, afetzedelere gerekli sosyal yardım desteği sağlanmıştır (ASHB, 2023a).

ASHB depremde etkilenen bölgelerde kadınların ekonomik gücünü kazanması için destek sağlamaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen kadın kooperatiflerinin destekleriyle, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adıyaman ve Malatya illerinde toplamda 6 İş Atölyesi kurulmuştur. Bu atölyelerde, çarşaf, yastık kılıfı, tişört gibi acil ihtiyaçlar için dikiş makineleri, halı ve kilim tezgâhları gibi ekipmanlar yerleştirilmiştir. Ayrıca, örgü, takı tasarımı, ahşap boyama ve ebru gibi farklı alanlarda da atölye çalışmaları yapılmaktadır (ASHB, 2023c).

Belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları, deprem bölgesinde psikolojik destek sağlamak amacıyla önemli faaliyetlerde bulunmuş ve birçoğu psikososyal destek çadırları kurmuştur. Bu çabaların bir parçası olarak, Türk Kızılay'ı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ve Sağlık Bakanlığı ile iş birliği içinde afet bölgesinde psikolojik destek hizmetleri sunmaktadır. Kızılay'ın klinik psikologları, psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanları ile sosyal hizmet uzmanlarından oluşan psikososyal ekip, depremzedelere temel ihtiyaç malzemelerinin dağıtımını sırasında psikolojik ilk yardım uygulamaları da gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar, afetzedelerin psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak ve ruhsal iyiliklerini desteklemek amacıyla etkili bir şekilde koordine edilmektedir (Türk Kızılay, 2023).

ASHB ile Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) arasında 6 Şubat 2023 depremlerinden etkilenen bölgelerde çocukların ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarının karşılanması için bir protokol imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında, deprem sonrası oluşturulan yaşam merkezlerinde ASHB koordinasyonu ve iş birliğiyle, çocukların gelişimlerini desteklemek amacıyla oyun ve sanat odaklı programlar düzenlenecek ve ebeveynlerin psiko-sosyal iyileşmelerini desteklemek üzere çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (ASHB, 2023b).

Afet sonrası dönemde, kadınların yoksulluk riski altında kalması sıkça görülen bir durumdur. Özellikle ailesinin geçimini sağlayan eşlerini kaybeden veya daha önce hiç iş hayatına girmemiş kadınlar için bu risk daha belirgindir. Afetzedeler için sunulan sosyal yardımların yanı sıra, bireyin psikolojik iyilik haline kavuşabilmesi için işgücüne katılma ve meslek edinme süreçlerine yönelik çabalar da önemlidir. Bu bağlamda, bireylerin mesleki becerilerini geliştirebilmeleri için eğitim ve kurs olanaklarının sağlanması ve bu kurslara katılımın teşvik edilmesi faydalı olabilir. Bu şekilde, afetzedelerin ekonomik ve psikolojik iyilik hallerinin desteklenmesi ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesi hedeflenebilir.

Sonuç

Sosyal koruma önlemlerinin etkin bir şekilde uygulanması ve devam ettirilmesi için geniş toplumsal destek ve cinsiyet eşitliğine duyarlı politika yapıcılarının işbirliği gereklidir. Her bir ülkenin kendi kültürel, sosyal ve ekonomik bağlamına uygun politikaların geliştirilmesi kritiktir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması, uzun vadeli ve sürdürülebilir bir çaba ister ve tüm toplumsal kesimlerin katılımını gerektirir.

Sosyal korumanın toplumun yoksul, savunmasız ve dışlanmış kesimleri için dönüştürücü bir potansiyele sahip olduğu geniş bir kabul görmektedir. Ulusal sosyal güvenlik sistemlerinin temel taşı olarak nitelendirilen etkili ulusal sosyal koruma altyapıları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin artırılmasına ve kadınların güçlendirilmesine, ayrıca diğer eşitsizliklerin azaltılmasına önemli katkılarda bulunabilir. İyi tasarlanmış sosyal koruma sistemleri, özellikle kadınların maruz kaldığı riskleri azaltabilir. Bu bağlamda, özellikle çocukları olan ailelere düzenli ve yeterli sosyal yardımlar ve hizmetler sunularak, kadın yoksulluğunun nesiller arası aktarımıyla mücadele edilebilir.

Sosyal devletin baskın olduğu toplumlarda, dezavantajlı bireylerin korunması ve kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için temel ihtiyaçlarının karşılanması ve güçlendirilmesi sorumluluğu temelde devlete aittir. Türkiye gibi sosyal devlet anlayışının benimsendiği ülkelerde, özellikle afet sonrası risk altındaki veya dezavantajlı grupların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması için devlet tüm kurumlarıyla afetzedelerin yanında yer almaktadır. Bu bağlamda, sosyal devlet ilkesi, afetzedelerin temel ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde karşılanması, barınma, gıda, sağlık hizmetleri gibi acil gereksinimlerinin sağlanması ve psikososyal destek gibi uzun vadeli ihtiyaçlarının karşılanması için gereken tedbirlerin alınmasını içerir.

Bu çalışmada, 6 Şubat 2023 depremleri örneğinde kadın afetzedelere yönelik sosyal koruma tedbirleri incelenmiştir. Bulgular, afetlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki derin etkilerini ve kadınların afet koşullarında karşılaştıkları özel zorlukları gözler önüne sermektedir. Araştırmanın sonuçları, afetlerde kadınların, toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal normların etkisiyle daha fazla zarar gördüğünü ortaya koymuştur. Kadınların afetlerdeki ölüm oranlarının erkeklerden genellikle daha yüksek olması, toplumsal cinsiyet rollerinin, fiziksel ve ekonomik zorlukların yanı sıra, afet anındaki temel ihtiyaçlara erişimdeki eşitsizliklerin bir yansımasıdır. Kadınların afetlerde yaşadıkları zorluklar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğal afetlerle birleşiminde derinleştiğini göstermektedir. Özellikle hamile kadınlar, sağlık hizmetlerine erişim eksiklikleri ve hijyen sorunları nedeniyle yüksek risk altındadır. Afet sonrası dönemlerde, kadınların ekonomik ve psikolojik olarak daha fazla zorlandıkları gözlemlenmiştir. Çocuk evlilikleri, erken yaşta evlendirme gibi toplumsal normlar afetler sırasında artış gösterebilmektedir. Bu durum, afetlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha

da derinleştirdiğini ve kadınların yaşadığı travmaların çoğaldığını ortaya koymaktadır.

6 Şubat 2023 depremleri sonrası alınan sosyal koruma tedbirleri incelendiğinde, kadınların özel ihtiyaçlarına yönelik çeşitli önlemler alındığı görülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, deprem bölgesindeki kadınlara yönelik sağlık, hijyen ve ekonomik destek sağlama amacıyla çeşitli programlar yürütmüştür. Kadın konuk evlerinin iyileştirilmesi, sosyal market çadırlarının kurulması, iş atölyeleri ve psikososyal destek gibi tedbirler, kadınların afet sonrası iyileşme süreçlerini desteklemeyi amaçlamıştır. Ancak, mevcut tedbirlerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi ve kadınların afet sonrası koşullarında daha fazla desteklenebilmesi için bazı alanlarda iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle afet yönetim stratejilerinde toplumsal cinsiyet faktörlerinin daha sistematik bir şekilde ele alınması, risk azaltma ve iyileştirme süreçlerinin daha kapsamlı bir şekilde planlanması gerekmektedir. Afet yönetiminde, kadınların özel ihtiyaçlarının göz önüne alınması büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması, kadınların afetlere karşı dayanıklılığının artırılması ve etkili bir sosyal koruma sisteminin oluşturulması, gelecekteki afetlerde daha adil ve etkili bir müdahale stratejisi için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, afet yönetiminde toplumsal cinsiyet perspektifinin yer alması, kadınların afet sonrası yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi açısından elzemdir.

Türkiye'nin sosyal devlet anlayışı, afetzedelerin mağduriyetlerinin en aza indirilmesi ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi amacıyla çeşitli sosyal koruma programlarının uygulanmasını gerektirir. Bu çerçevede, devletin sorumluluğu, afetzedelerin acil ihtiyaçlarının yanı sıra uzun vadeli rehabilitasyon süreçlerinde de desteklenmesini içerir. Dezavantajlı grupların afet sonrası güçlendirilmesi ve topluma yeniden entegrasyonu için çeşitli sosyal hizmetlerin ve programların etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak, toplumun en savunmasız kesimlerinin korunmasını ve iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

Toplum genelinde meydana gelen ardı ardına gelen depremler, herkesi, afetzede olsun veya olmasın, derinden etkilemektedir. Toplumun bu deprem travmasını atlamasında önemli bir rol oynayan unsurlardan biri toplumsal dayanışmadır. Toplumsal dayanışma, insanların birbirlerinden destek alarak ve acılarını paylaşarak bu zor zamanları aşmalarını sağlar. Risk altındaki gruplara sunulan en etkili destek, kendilerini yalnız olmadıklarını hissettirmektir. Bu bağlamda, toplumdaki her bireyin bu dayanışma ağına katkı sağlaması ve sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir.

Gelecek yıllardaki yapılması öngörülen araştırmalar, toplumsal cinsiyet perspektifinin afet yönetiminde nasıl daha etkin bir şekilde entegre edilebileceğini ve sosyal koruma önlemlerinin uzun vadeli etkilerini incelemelidir. Ayrıca, sömürgeleşme ve iklim adaleti konularında yapılan

yabancı yayınlardan yararlanarak, kadınların ve çocukların afetlere karşı maruz kaldığı riskleri daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmek önemlidir. Diğer yandan, kültürel ve yerel bağlamlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin afetlere etkisini değerlendiren kıyaslamalı çalışmalar yapılmalıdır. Politika ile uygulama arasındaki boşlukları belirlemek ve toplumsal dayanışmanın afet yönetimindeki rolünü analiz etmek, daha etkili ve adil sosyal koruma stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- AFAD (2022a), “Türkiye Afet Risk Azaltma Planı TARAP 2022-2030”, <https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-risk-azaltma-plani-tarap> (13.09.2024).
- AFAD (2022b), “TAMP Türkiye Afet Müdahale Planı”, <https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-plani> (13.09.2024).
- AFAD (2023), “TASİP Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (Taslak)”, <https://www.agri.edu.tr/upload/Sivil%20savunma%20Koordinat%C3%B6rl%C3%BC%C4%9F%C3%BC/tasip-sivil-savunma.pdf> (12.09.2024).
- Ahmed, Khandaker Jafor, Shah Md Atiqul Haq ve Françoise Bartiaux (2019), “The nexus between extreme weather events, sexual violence, and early marriage: A study of vulnerable populations in Bangladesh”, *Population and Environment*, 40 (3), s. 303–324.
- Ainul, Sigma ve Sajeda Amin (2015), "Environmental Vulnerability and Early Marriage in Southern Bangladesh", *Population Council*, <https://paa2015.populationassociation.org/abstracts/151345> (10.09.2024).
- Akın, Ayşe ve Simge Demirel (2003), “Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), s. 73-82.
- Alston, Margaret, Kerri Whittenbury, Alex Haynes ve Naomi Godden (2014), "Are Climate Challenges Reinforcing Child and Forced Marriage and Dowry as Adaptation Strategies in the Context of Bangladesh?", *Women's Studies International Forum*, 47 (2014), s. 137-144.
- Antonopoulos, Raina ve Kijong Kim(2011). “Social Protection: Opportunities for Promoting a Gender Equality Agenda,” *Fe Dergi*, 3 (2), s. 68-84.
- Ariyabandu, Madhavi Malalgod (2006), “Gender Issues in Recovery from the December 2004 Indian Ocean Tsunami: The case of Sri Lanka,” *Earthquake Spectra*, 22 (3), s.759-775.
- ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) (2023a), "Yardım Malzemeleri Gezici Sosyal Market Tırlarıyla Depremzedelere Ulaştırılıyor", <https://www.aile.gov.tr/sygm/haberler/yardim-malzemeleri-gezici-sosyal-market-tirlariyla-depremedelere-ulastiriliyor/> (31.03.2024).
- ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) (2023b), "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İle AÇEV Arasında Depremzede Ailelere Yönelik İş Birliği".

<https://www.aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-ile-acev-arasinda-depremzede-ailelere-yonelik-is-birligi/> (01.04.2024).

ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) (2023c), “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Depremzede Kadınlar İçin İş Atölyeleri Kuruyor”, <https://www.aile.gov.tr/haberler/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakanligi-depremzede-kadınlar-icin-is-atolyeleri-kuruyor/> (01.04.2024).

Ashraf, Mariam, Sara Shahzad, Pamela Sequeria, Anam Bashir ve Syed Khurram Azmat (2024), "Understanding Challenges Women Face in Flood-Affected Areas to Access Sexual and Reproductive Health Services: A Rapid Assessment from a Disaster-torn Pakistan", *Biomedical Research International*, Apr 1: 2024, 1113634.

Aydın, Ahmet (2024), "6 Şubat 2023 Depremlerinde Sosyal Yardımlar: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Rolü", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15 (1-Deprem Özel Sayısı), s. 235-260.

Ayla, Filiz ve Mine Su Caniklioğlu (2016), *Afet ve Acil Durumlarda Kadın Çalıştayı Sonuç Kitabı*, 16-17 Nisan 2016, Düzkan, Ayşe (Ed.), (İstanbul: Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği).

Başerer-Berber, Zeynep (2021), “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Giderme Yolları”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10 (3), s. 1215-1223.

Beşpınar, Fatma Umut ve Lütfiye Zeynep Beşpınar (2023), “6 Şubat Depremlerinin Ardından Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *Ankara Barosu Dergisi*, 81 (Özel Sayı), s. 467-502.

Bhasin, Kamla (2003), *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”* (Çev. Kader Ay ve Zeycan Sarhacıoğlu), (İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları).

Chew, Lin ve Kavita N. Ramdas (2005), *Caught in the Storm: The Impact of Natural Disasters on Women*, (San Francisco: The Global Fund for Women).

Demirci, Kıvanç ve Tülin Avcu (2021), “Afet Süreçlerinde Kadın Bireylerin Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İzmir İli Örneği”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 11 (1), s. 86-105.

Demirgöz Bal, Meltem (2016), “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış”, *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1 (1), s. 15-28.

Enarson, Elaine ve Lourdes Meyreles (2004), “International Perspectives on Gender and Disaster: Differences and Possibilities”, *International Journal of Sociology and Social Policy*, 24 (10/11), s. 49-93.

Erkan, Ekin, Ayşe Güner Nihal, ve Katalın Demeter (2007), *Afet Risk Yönetimi Risk Azaltma ve Yerel Yönetimler*, (İstanbul: M.Ü. Kent Sorunları ve Yerel

Yönetimler Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Dünya Bankası Ortak Yayını).

- Garenne, Michel (1995), "Sex Differences in Measles Mortality: A World Review", *International Journal of Epidemiology*, 23 (3), s. 632-642.
- Günay, Gülay ve Özgün Bener (2011), "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15 (3), s. 157-171.
- Ilgın, Hicran Özlem ve Damla Karagül (2022), "Afet Süreçlerinde Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Sivil Toplum Kuruluşu Çalışanlarının Deneyimleri: Çanakkale İli Örneği", *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 7 (2), s. 85-103.
- International Labor Organization: ILO (2023), "ILOSTAT Data Explorer", https://rshiny.ilo.org/dataexplorer28/?lang=en&id=SDG_0131_SEX_SOC_RT_A (02.11.2024).
- Islam, M. Moziful, Md Nuruzzaman Khan ve Md Mashiur Rahman (2021), "Factors Affecting Child Marriage and Contraceptive Use Among Rohingya Girls in Refugee Camps", *The Lancet Regional Health – Western Pacific*, 12, s.100175.
- Kahraman, Leyla, Burak Kahraman, Nihan Ozansoy, Hüsnüye Akıllı, Aysel Kekillioğlu ve Ayşegül Özcan (2014), "Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Algısı Araştırması", *Turkish Studies*, 9 (2), s. 811-831.
- Karataş, Kasım (2008), "Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", Erol, Neşe (Ed.), *Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayını): 41-45.
- Kumala Dewi, Luh Putu Ratih ve Teguh Dartanto (2019), "Natural Disasters and Girls Vulnerability: Is Child Marriage a Coping Strategy of Economic Shocks in Indonesia?", *Vulnerable Children and Youth Studies*, 14 (1), s. 24-35.
- Lefstad, Lina ve Jouni Paavola (2023), "The Evolution of Climate Justice Claims in Global Climate Change Negotiations under the UNFCCC", *Critical Policy Studies*, 18c(3), s. 363–388.
- Lemmon, Gayle Tzemach (2014), *Fragile States, Fragile Lives: Child Marriage Amid Disaster and Conflict*, (New York: Council on Foreign Relations), <https://www.cfr.org/sites/default/files/pdf/2014/07/Child%20Brides%20Global%20Consequences.pdf> (10.09.2024).
- MacDonald, Rhona (2005), "How Women Were Affected by the Tsunami: A Perspective from Oxfam", *PLoS Medicine*, 2(6), s. 474-475.

- Neumayer, Eric ve Thomas Plümper (2007), “The Gendered Nature of Natural Disasters: The Impact of Catastrophic Events on the Gender Gap in Life Expectancy, 1981–2002,” *Annals of the Association of American Geographers*, 97 (3), s. 551-566.
- Newell, Peter, Shilpi Srivastava, Lars Otto Naess, Gerardo A. Torres Contreras ve Roz Price (2021), ”Toward Transformative Climate Justice: An Emerging Research Agenda”, *WIREs Climate Change*, 12 (6), s. 733.
- Oxfam (2005), “The Tsunami’s Impact on Women (Oxfam Briefing Note)”, March 2005, <https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-tsunamis-impact-on-women-115038/> (12.09.2024).
- Powell, Gary N. ve Jeffrey H. Greenhaus (2010), “Sex, Gender, and Decisions at The Family - Work Interface”, *Journal of Management*, 36 (4), s. 1011-1039.
- Schwoebel, Mary Hope ve Geeta Menon (2004), *Mainstreaming Gender in Disaster Management Support Project*, (Washington: Center for Development and Population Activities).
- SGK (2021), *Türkiye’de ve Seçilmiş OECD Ülkelerinde Sosyal Koruma*, Şahin, Muhiddin, Mümine Nurdan Doğukan, Eyüp Serdar Erdoğan (Ed.), (Ankara: SGK Yayınları Yayın No:174).
- Spencer, Danielle (2015), *To Protect Her Honour: Child Marriage in Emergencies - The Fatal Confusion Between Protecting Girls and Sexual Violence*, (UK: CARE International).
- Sultana, Farhana (2021), “Critical Climate Justice”, *The Geographical Journal*, 188 (1), s. 118–124.
- Swarup, Anita, Irene Dankelman, Kanwal Ahluwalia ve Kelly Hawrylyshyn (2011), *Weathering the Storm: Adolescent Girls and Climate Change*, Goulds, Sharon (Ed.), (UK: Plan International).
- Şahin, Cemalettin ve Şengün Sipahioğlu (2002), *Doğal Afetler ve Türkiye*, (Ankara: Gündür Eğitim ve Yayıncılık)
- Şenkal, Abdulkadir (2021), "Sosyal Korumada Küresel Boyutlar: Sorunlar ve Temel Tartışmalar", *İnsan ve İnsan*, 8 (30), s. 13-28.
- TRT Haber (2023), "Sağlık Bakanlığı'ndan Depremzede Gebelere Yakın Takip", 23 Şubat 2023, <https://www.trthaber.com/haber/saglik/saglik-bakanligindan-depremezde-gebelere-yakin-takip-748444.html> (26.02.2024).
- Türk Kızılay (2023), "Kızılay’ın Psikososyal Destek Ekipleri Deprem Bölgesinde Psikolojik İlk Yardım Veriyor", 13 Şubat 2023, (26.02.2024).
- UN (1995), “Beijing Declaration and Platform for Action”, <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/> (12.09.2024).

- UN (2015), “Sendai framework for disaster risk reduction” 2015-2030, <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> (12.09.2024).
- UNICEF (2023), “Gender Equality”, <https://www.unicef.org/gender-equality> (21.08.2023).
- UNFPA (2020), “State of the World Population 2020”, *United Nations Population Fund*, <https://www.unfpa.org/pcm/swop-2020> (20.08.2024).
- UNFPA (2023), “Türkiye Earthquake Situation Report #2”, https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkiye_eq_sitrepe_feb17_2.pdf (26.02.2024).
- UNISDR (2015), “Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030”, <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030> (13.09.2024).
- Uygur, Gülriz ve Eileen Skinnider (2022), *Türkiye’de Kadınların Adalete ve Adli Yardıma Erişimine İlişkin Engelleri Anlamak*, (Ankara: Avrupa Konseyi), <https://www.coe.int/tr/web/ankara/fostering-women-s-access-to-justice-in-turkey1> (21.10.2023).
- Üner, Sarp (2008), “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Temel Eğitim Seti*, TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (Ankara: Dumat Ofset).
- Ünür, Ece (2021), “Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Doğal Afetlerde Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik Farkı”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (2), s. 351-381.
- Yalçın, Gül (2020), Doğal Afetlerin Etkilerine ve Afet Risk Yönetimine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakış: Türk ve Japon Kadınlarının Duruş Noktasından Doğal Afetler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı).
- Yaman, Ömer Miraç ve Mehmet Ali Akyurt (2013), “Sosyal Hizmete Kültürel Yaklaşım: 2011 Van Depremi Örneği”, *Sosyoloji Dergisi*, 3 (26), s. 105-144.
- Yılmaz, Hasan ve Ensar Gülüm (2024), "Afet Acil Durum Yönetimi ve Afet Müdahale Planı Çerçevesinde Uygulamalar: Pazarcık – Elbistan Depremi", *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15 (1-Deprem Özel Sayısı), s. 1-25.

Extended Abstract

Social policies aim to improve the general welfare of society and implement protective measures to ensure access to equal opportunities, particularly for disadvantaged groups such as women, children, persons with disabilities, the elderly, migrants, etc. These policies aim to improve the welfare and living conditions of the population through specific principles,

legal regulations, institutional structures and concrete actions of the state. An important component of social policy includes the provision of social services such as physical infrastructure, public utilities, health, education and labour market intervention. Social protection systems, on the other hand, implement various ways of securing the living standards of citizens of a society. These systems prevent income fluctuations and thus increase the resilience of society by reducing the risks of income insecurity or poverty. The study consists of three main sections. In the first part, the concept of gender inequality is emphasized and the relationship between disaster and gender is discussed. In the second part, the importance of social protection for women is mentioned. In the last part, social protection measures for women disaster victims affected by the earthquake on February 6th, 2023 are discussed.

It is possible to say that women suffer from more damage and harm than men in disasters. Deaths are at the top of these damages. Many studies show that mortality rates of women are higher than men' in disasters. One of the main reasons for the high mortality rates of women due to disasters is the gender roles attributed to women and men. In other words, deaths in disasters are emergent rather than natural, as an extension of man-made inequalities and patriarchal processes. Disasters also bring socio-economic problems such as inability to meet basic needs, lack of shelter, poverty and unemployment. These problems subsequently affect human psychology. This situation wears women out in the process of transition to normal life. The main reason for the damage that women suffer from disasters is gender inequality, especially in underdeveloped and developing countries. Gender roles make women responsible for the care of the elderly and children. Especially during disasters, women may risk their lives for their caregivers. On the other hand, in disaster situations, societies that see male children as the continuation of the lineage often prioritize saving the lives of their male children, and this trend continues after the disaster. In situations of nutritional deficiencies, such as famine or drought, these societies often prioritize the adequate nutrition of boys and give less importance to the nutritional needs of girls. An important part of the reason why women are vulnerable to disasters is their physiological characteristics. Pregnant women in particular cannot easily protect themselves during disasters due to their limited mobility. On the other hand, miscarriage, premature birth, maternal or infant mortality may occur. Hygiene problems during disasters can also threaten women's health. This situation makes women more prone to infectious diseases. Another reason why women face life-threatening situations during disasters is the incidents of violence and rape. In tent cities where disaster victims are hosted, the limited space of the tents and the fact that the dense population has to live together, and in the case of summer tents located side by side, the inside of the tents becomes visible when the light is turned on, and this causes women's privacy to be jeopardized. In addition, factors such as stress, trauma, alcohol abuse, collapse of legal and social order, and living conditions in tent cities increase the risk

of women being exposed to physical and sexual violence, and may even lead to cases of gang rape.

Due to gender inequality, women are in greater need of social protection systems. Effectively designed and implemented social protection policies can help women and girls cope with the specific challenges they face in life cycle transitions. Girls contribute more to household chores at a younger age than their brothers and sisters and face barriers to school attendance even when they excel in education. In addition, adolescent girls may face the risk of early marriage and pregnancy. Adult women, on the other hand, are exposed to risks such as working in precarious and informal jobs, taking on more unpaid care responsibilities and facing inequality in paid work. These risks are exacerbated in women's old age and require the provision of a range of social assistance and services.

In order to create a gender-sensitive social protection system, efforts are needed to facilitate income generation, especially for women at risk of poverty. In this context, efforts can be made to ensure that women who are supported with entrepreneurship incentives strengthen their social networks where they can collaborate. At the same time, policies should be developed to eliminate the factors that prevent working and income-earning women from advancing in their careers, thereby improving their public, economic, social and political status. Given the inequalities in economic and social roles that exist between women and men, it is important to implement fair working conditions and equal pay principles. Furthermore, access to flexible working arrangements needs to be facilitated so that working mothers with young children do not face the risk of poverty.

